

میدہ ہندی مقیم

افساب و کارکنش آت تفصیله پروغری

۱۳۲۶

معار
جمعی

Mimar Kemalettin Bey'in yanında çalışan ve yaşadığı dönemin önde gelen mimarlarından olan Ali Talat Bey hakkındaki makalede daha çok kendisinin eğitimciliği üstünde durulmuştur. İstanbul Teknik Üniversitesi'nde verdiği derslerle ilgili tuttuğu notlar çıkış noktası olmuştur. Tüm bu konular, bu makale vasıtasıyla ilk kez yayınlanma şansı bulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Makale, yayın, eğitim, üniversite.

Having the experience of working with Architect Kemalettin, Architect Ali Talat has been one of the pioneer architects of his era. This essay on him is mostly about his educative feature. The lectures of him at the İstanbul Technical University have had a milestone value. These issues on him are mentioned in this essay for the first time.

Keywords: Essay, publication, education, university.

Ali Talat Bey-2

Dr. Aras Neftçi | *İstanbul Teknik Üniversitesi*

Ali Talat Bey'le ilgili ilk makalemde hayatı, kitapları ve binaları ile ilgili bilgiler sunulmuştur (Neftçi 2013: 151-154). Bu makalede ise yeni bilgiler ilave edilerek, konu yeniden ele alınmıştır.

Batılı anlamda ilk mühendislik eğitimi ve ona bağlı olarak mimarlıkla ilgili dersler de Mühendishane'de verilmeye başlanmıştır¹.

Mühendis Mektebi talebeleri tarafından hazırlanan ve elle yazılarak günümüze ulaşan Şaka dergisinin Rumi 3 Haziran 1336 (Miladi 3 Haziran 1920) tarihli 8. sayısında², "Takvim-i Dürûs" başlığıyla ele alınan ve mektepte okutulan derslerle ilgili düşündürücü yorumlarda şöyle yazmaktadır: "İdrolik: Dalgaların mesahesi (ölçülmesi), Demiryollar: Hareketde takılma, Demir inşaat: Köşelerde bağlanma, Kargir köprüler: Temelde sağlamlık, imalatta cesimiyet (büyük- lük), Betonarma: Her şeyde iktisat, Elektrik: Temasla tesir, Buhar makineleri: Çekmece ve pistonu tahrik, Islah-ı enhâr: yatağı açmak, suyu getirmek, Mukâvemet: Nihayetine kadar, İrva ve teybis: Sulamak, kurutmak ve Mimariyi: sanatta maharet" olarak nitelendirmektedir. Buradan anlaşılmalıdır ki mimarlık, sanatın mühendislikle birlikte başarıyla tatbikidir.

19 yy. ile birlikte değişen ve gelişen bina fonksiyon ve tekniğine,yeni ihtiyaçlara bağlı olarak sivil mühendis ihtiyacını temin için, "Turuk ve Maabir (Yollar ve Geçitler) Mektebi" 1874'te kuruldu. Mühendislik derslerinin yanında inşaat ve mimarlık dersleri verilmekteydi³. Mühendis Mektebinde 1890 senesinde yabancı ve Türk mühendis hocalar göreve başlamıştır. Sonraki yıllar, mimar Kemalettin ve Talat Bey'ler de eğitim kadrosuna dahil edilmiştir (Uluçay vd 1958: 319). 1883 yılında "Hendese-i Mülkiye Mektebi" adıyla kurulan ve Mühendishânededen ayrılan mektep, sivil mühendis yetiştirmek üzere kurulmuştur (Karaca 2013: 170). Ali Talat Bey ve Mimar Kemalettin bu dönemden itibaren hocalığa başlamışlardır (Fotoğraf 1).

Mimar Ali Talât Bey, "Bina İnşaatı" hocalığında bulunmuş, aynı zamanda Vakıflar mimarı olarak vazife almıştır. Mimar Kemalettin Bey'le birlikte, mektebin Mimari kısmının kuruluşuna çok büyük emekleri olmuştur (Uluçay vd 1958: 351).

Fotoğraf 1. Ali Talat Bey ve Mimar Kemalettin VGM AYIDA (Mimar Kemalettin Anma Dizisi, Yıldırım Yavuz s. 28)

Ali Talat Bey'in Muallimliği

Fenn-i Mimari (proje) dersi hocası Kemalettin Bey, Kargir ve Ahşap İnşaat (Bina bilgisi) dersi hocası Talat Bey'in haftalık ders saatlerinin artırıldığına dair R. 04.09.1330 (M. 17 Kasım 1914) tarihli belgede yazılmaktadır⁴. İki hocanın bu işbirliğini, Mühendis Mektebi Müdüriyetine Mimar Kemalettin antetli ve imzalı, daktilo ile yazılmış olan, R.16 Kanun-i sani 1329 (29 Ocak 1914) tarihli belgede, Mimar Kemalettin Almanya'ya üç haftalığına gideceğini, bundan dolayı derslerinin Ali Talat Bey tarafından vekâleten verileceğini arz etmektedir⁵ (Fotoğraf 2).

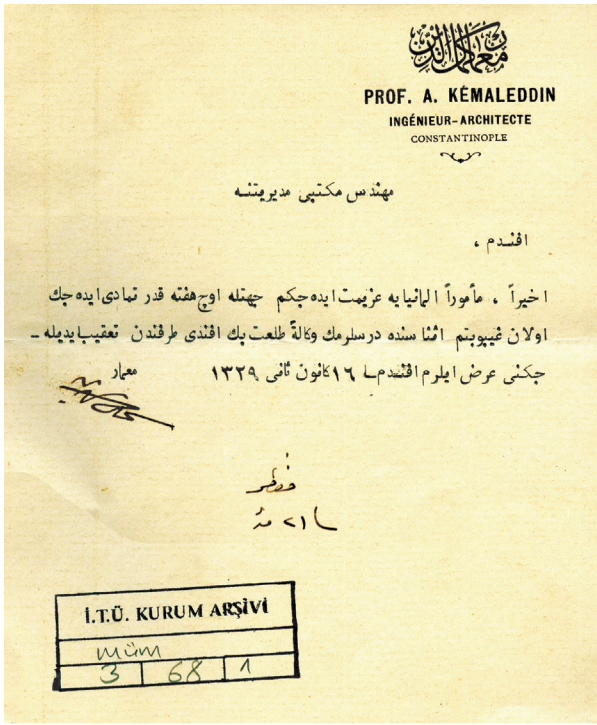
¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız, Nurcan Yazıcı Metin, "Osmanlılarda Mimarlık Eğitimi", Selçuk Mülâyim Armağanı, Lâle yayıncılık, İstanbul, 2015, s.363-396.

² Ayrıntılı bilgi için Bilge, Mehmet, Tuncay Zorlu, Burak Barutçu, Aras Neftçi, "1909-1929 Yılları Arasında Ait Arşiv Katalogları Işığında Mühendislik Eğitimi Tarihimize Bir Bakış", İ.T.Ü. Vakfı dergisi, Eylül-Aralık 2010, Sayı 56, s. 53-63.

³ Daha ayrıntılı bilgi için bkz., İ.T.Ü. ve Mühendislik Tarihimiz, Ed. Mehmet Karaca, İ.T.Ü. vakfı yayınları, İst., 2013, s. 147.

⁴ İ.T.Ü. Kurum Arşivi, MÜM. 25/83.

⁵ İ.T.Ü. Kurum Arşivi, MÜM. 3/68.

Fotoğraf 2. Mimar Kemalettin imzalı dilekçe.

Mimar Ali Talat Bey'in kendi el yazısıyla yazdığı ve kapağında "Mülkiye Mühendis Mektebi, Ahşap ve Kargir İnşaat Tafsilat Programı, sene (R.) 1326" (M. 1310) yazılı ders programını içeren defterde kendisinin verdiği yapı bilgisi dersine ait başlıkları ve ayrıntılarını içermektedir. Kapakta ve son sayfasında "Mimar Ali Talat" imzasını atmıştır⁶ (Fotoğraf 3).

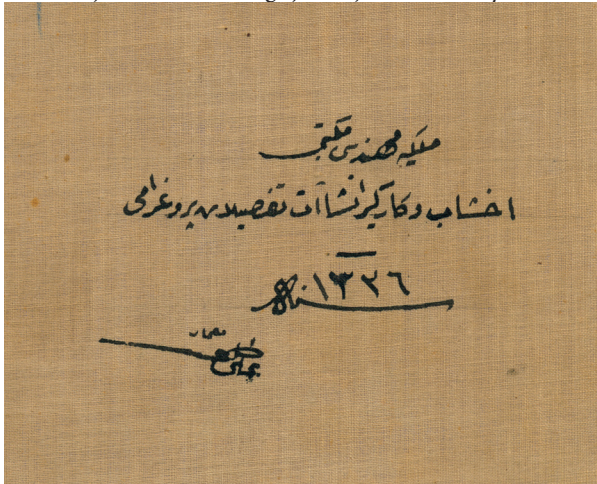
Ders programının başlıkları şöyledir:

Mülkiye Mühendisi Mektebinde tedris edilmekte bulunan ahşap inşaatın tafsilat programı:

Birinci Fasil:

Ahşap İnşaatın tafsilatlı programı olup, binalarda kullanılan ağaçların çeşidi, kesilme şekilleri, birleşme ve bağlantı şekilleri.

- 1-Binalarda Ahşap Aksam İmalatı.
- 2- İnşaata kullanılan ağaçların şekilleri ve boyutları.

Fotoğraf 3. Mimar Ali Talat Bey'in Ahşap ve Kargir İnşaat Tafsilat Programı defteri.

3- Ahşap kısımlarının bağlantısı.

4- Donatılı Kirişler ve Çeşitleri.

İkinci Fasil:

Ahşap Bölümlerinin Mukavemeti:

Üçüncü Fasil:

Başlık ve Döşemeler. 1- Başlık. 2- Döşemeler. 3- Döşeme Tahtaları ve Parke, Sıva Dibi ve Lambri. 4- Döşemelerde Direk Kullanımı. 5- Tavanların Düzenlenmesi ve Yapım Tekniği.

Dördüncü Fasil:

Bölmeler.

Beşinci Fasil:

Çatılar.

1- Genel Bakış. 2-Bir Tarafı Meyilli Çatılar. 3- Her Tarafı Meyilli Çatılar. 4- Çatılarda Demir Kullanımı. 5- Çatı Pencereceleri. 6- Çatıların Süslenmesi.

Altıncı Fasil:

Merdivenler.

1- Temel Bilgiler. 2- Merdivenlerin Yapım Tekniği.

Yedinci Fasil:

Doğramacılık.

1-Parke ve Lambri. 2- Kapı Doğraması. 3- Pencere Çerçeveleri.

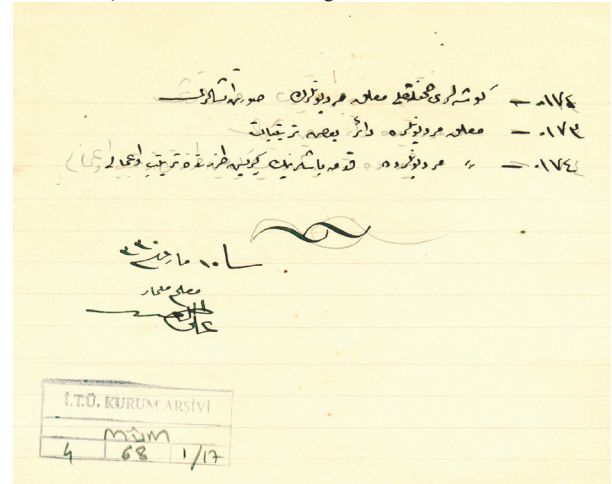
Sekizinci Fasil:

Tahkimat.

1-Dolgu İşlemleri. 2- Sabit İskeleler. 3- Kemer Kalıpları. -Son- Ali Talat.

Kargir İnşaat Tafsilat Programı:

- 1- Genel İfadeler (Bilgiler).
- 2- İnşaatın Çizim Tekniğiyle Gösterilmesi.
- 3- Binaların Bölüm ve Ayrıntıları.
- 4- Taş ve Tuğlalar ile Kargir Binalarda Kullanım Şekli.
- 5- Küçük Malzemeden Kargir İmalat.

⁶ İ.T.Ü. Kurum Arşivi, MÜM. 4/68.

- 6- Kesme Taş İmalat.
- 7- Duvar Yüzeyle ve Kaplamaları.
- 8- Tuğla İle Kargir İmalat.
- 9- Çeşitli Malzeme İle Kargir İmalat.
- 10- Duvar Kalınlıkları.
- 11- Duvarlar, Kemerler.
- 12- Kemerler.
- 13- Bodrum veya Mahzen Katı Pencereleri.
- 14- Muhafaza Duvarları.
- 15- Münferit Muhafaza Duvarlarında Yapılacak Kapılar.
- 16- Bina Cepheleri.
- 17- Merdivenler ve Genel Etüdler.
- 18- Harici Merdivenlerin Yapım Tekniği.
- 19- Dâhili Merdivenlerin Yapım Tekniği.

Son sayfada R. 10 Mart 1330 (M. 23 Mart 1314) "Mualim Mimar Ali Talat" notu yazılmıştır.

Mimar Ali Talat Bey'in yazdığı kitaplar, basıldığı dönemde kendi alanında büyük bir boşluğu doldurmaktadır. Belgeleriyle sunmaya çalışacağım bazı bilgiler şöyledir, Osmanlı Mimar ve Mühendis Cemiyeti gelir amacıyla Talat Bey'in "İşçilik" isimli kitabının basımını yüklenmiştir (Şenyurt 2011: 254). R. 8 Nisan 1338(M. 8 Nisan 1922) tarihli belgede, Memlekette ilk defa Mühendis ve Mimar cemiyeti tarafından basılan "İnşaatın keşiflerinin Tanzimi için İşçilik" (Birim Fiyat Keşfi) kitabının yüksek kalitede basıldığını ve Mühendis Mektebi kütüphanesine gönderildiğini yazmaktadır⁷. Talat Bey'in «Kargir ve Ahşap Binaların İnşaatı» kitapları ile mektebin satışta olan fenni ve riyazi kitaplarının listesini isteyen Afyonkarahisar'daki Birinci Kolordu İnşaat Müdüriyeti'ne ilgili listenin gönderildiği ve mevcudu kalmayan adı geçen kitabın da nereden temin edilebileceği, Rumi 1.3.1340 (M. 1 Mayıs 1924) tarihli belgede not edilmiştir⁸.

Nafia vekili Müsteşar Bakan adına Mühendis mektebi Müdürlüğüne yazdığı 2 Ocak 1927 tarihli yazıda merhum mühendis Ali Talat tarafından yazılan Ahşap inşaat ve Doğramacılık kitaplarını eğitim encümeni tarafından tedkik ederek, basılmasının uygun olduğunu tavsiyeleri doğrultusunda basılmasına teşebbüs edileceğini⁹, böylece Bayındırlık Bakanlığı'nın bu telif kitaba ne kadar ehemmiyet verdiğini göstermektedir. Aynı ilgi ve alaka Doğramacılık kitabı için 1927 yılında abone kaydı yapanların ismi ve görev yerleri (Şantiye ve İnşaatlarda görevli verilen Mimar ve Mühendisler listesi ve ödedikleri abonelik miktarları), bize bu kitabın çok ilgi gördüğünü ve önemli bir yere sahip olduğu fikrini vermektedir¹⁰.

⁷ İ.T.Ü. Kurum Arşivi, MÜM. 53/66.

⁸ İ.T.Ü. Kurum Arşivi, MÜM. 61/2.

⁹ İ.T.Ü. Kurum Arşivi, MÜM. 78/22.

¹⁰ İ.T.Ü. Kurum Arşivi, MÜM. 78/22.

¹¹ Binayla ilgili bana bilgiyi veren Sayın Yrd. Doç. Dr. Fatih Köse'ye teşekkür ederim.

Fotoğraf 4. Şişhanede Tepebaşı Caddesi Çatma Mescid Çeşme Sokağı No: 13'te bulunan apartman.

Ali Talat Bey'in mimarlığını yaptığı ve Tepebaşı Caddesi Çatma Mescid Çeşme Sokağı No: 13'te bulunan apartman, dönemin özelliklerini taşımaktadır¹¹. Apartman, mimari üslup olarak Neo Rönesans ve Neo Barok gibi elemanları içeren ve döneminin üslubunu sergileyen bir eklektik yapıdır. Mimar kitabesi, birinci kattaki üst çıkmayı taşıyan payandanın altına, bir metal plaka üzerine kabartma olarak yazılmıştır. Metni şöyledir: "Mi'marı Ali Talat sene 1318" tarihi rumi olarak hesaplırsak (M. 1902-1903), hicri olarak hesaplırsak (M. 1901-1902) tarihlidir.

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Haliç Yerleşkesi olarak kullanılan ve Haliç Halıcıoğlu'nda bulunan yapılar grubu ve yanındaki Askerlik Şubesi, Mühendishane'nin günümüze ulaşmış ilk binalarıdır. 1894 yılındaki depremde kısmen hasar gören okul, II. Abdülhamid tarafından tamir ettirilmiştir. Mimar Talat Bey'in görev aldığı bu onarımda dersane ve yemekhaneler yeniden düzenlenmiştir. 1995-2001 yılları arasında süren onarım çalışmasında yapılar, bazı özgün plan ve cephe özelliklerini kısmen yitirmişlerdir. Okul yapıları, 1993-1994'te yapılan Çevreyolu Haliç Köprüsü yan bağlantılarının altında kalmıştır (Çiftçi 2004: 171).

Fotoğraf 5. Mimar Ali Talat Bey'in metal plaka üzerinde kabartma olarak yazılan ismi.

Mektebin, Nafia Vekâletine bağlanması ve “Mühendis Mektebi” olarak adlandırılması, Hendese-i Mülkiye'nin askerî idareden ayrılması prensibinin kabul edilip uygulamaya geçilmesinden sonra, yeni bir binada eğitime başlanılmasına karar verilmiştir. Böylece talebeler ve hocalar İstanbul'un Üsküdar, Boğaz ve Beyoğlu semtlerini dolaşarak uygun bir bina aramaya başlamışlar, geçici olarak Tophane'deki Askerî Sanayi Mektebi sivil mühendis mektebi için uygun bulunmuş, seçilen bina kısmen harap olmasından dolayı tamirata gerekmiş ve bu çalışma için Mimar Talat Bey'in denetiminde gereken tamirat yapılmıştır. Dershaneler ve yemekhanelerin düzenlenmesi yeniden yapılmıştır (Uluçay vd 1958: 163). Tophane binası Mühendislik eğitimi için gerekli olan laboratuvarlara yeterli olmuyordu; bundan dolayı yeni bir bina yapılması için karar verilmiş ve Gedikpaşada, eski tiyatronun bulunduğu yer seçilmiştir. Avrupa'dan getirtilen okul planları incelenmiş ve memleketin şartlarına uygun olarak Muallim Mimar Kemalettin Bey'le Muallim Mimar Ali Talat Bey tarafından tasarlanıp,

betonarme hesapları ise Belçikalı Mühendis Muallim Dikman ve Muallim Fikri Bey (Santur) tarafından hazırlanmıştır (Uluçay vd 1958: 215).

Mühendis Mektebi'nde 1915-1920 yılları arasında okuyan Y. Mühendis Ekrem Hakkı Ayverdi'nin hatıratında Talat Bey'in Ahşap ve kârgir inşaat derslerini okuttuğu ve Evkaf'ta da Başmimar muavini olduğu anlatılmaktadır (Uluçay vd 1958: 620). Ord. Prof. Osman Tefvik Taylan'ın verdiği malumata göre, hocalarından Talat Bey'in İnşaat hocası olduğunu ve İstanbul'da birçok mimari eseri bulunduğunu söylemektedir (Uluçay vd 1958: 578). Ord. Prof. Hulki Erem hatıratında, Talat Bey'in inşaat hocalığı yanında Evkaf Mimarını olduğunu ve Mühendis Mektebi'nin mimari kısmının kurulmasında hizmetinin büyük olduğunu belirtmektedir (Uluçay vd 1958: 593).

Buradan anlaşılmaktadır ki, Ali Talat Bey'in Mühendis Mektebi hocalığı sırasında özellikle mimari konularda kendi döneminden sonra gelen meslektaşlarında derin izler bırakmıştır.

Kaynakça

- Bilge vd 2010: Mehmet Bilge/ Tuncay Zorlu/Burak Barutçu/Aras Neftçi, 1909-1929 Yılları Arasına Ait Arşiv Katalogları Işığında Mühendislik Eğitimi Tarihimize Bir Bakış, İ.T.Ü. Vakfı dergisi, Eylül-Aralık 2010, Sayı 56, s. 53-63.
- Çiftçi 2004: Aynur Çiftçi, 19. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Askeri Mimari ve İstanbul'da inşa edilen Askeri Yapılar, *Y.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi*.
- İ.T.Ü. ve Mühendislik Tarihimiz, Ed. Mehmet Karaca, İstanbul: İ.T.Ü. Vakfı Yayınları, 2013.
- Metin 2015: Nurcan Yazıcı Metin, Osmanlılarda Mimarlık Eğitimi, *Selçuk Mülayim Armağanı*, Lâle yayıncılık, İstanbul, s.363-396.
- Neftçi 2013: Ali Talat Bey, *Vakıf Restorasyon Yıllığı*, Sayı 6, s. 151-154.

Şenyurt 2011: Oya Şenyurt, *Osmanlı Mimarlık Örgütlenmesinde Değişim ve Dönüşüm*, İstanbul: Doğu Kitabevi.

Uluçay vd 1958: Çağatay Uluçay/Enver Kartekin, *Yüksek Mühendis Okulu (Yüksek Mühendis ve Yüksek Mimar Yetiştiren Müesseselerin Tarihi)*, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Kütüphanesi, Sayı: 389, Berksoy Matbaası.

İ.T.Ü. Kurum Arşivi, MÜM. 3/68.

İ.T.Ü. Kurum Arşivi, MÜM. 4/68.

İ.T.Ü. Kurum Arşivi, MÜM. 25/83.

İ.T.Ü. Kurum Arşivi, MÜM. 53/66.

İ.T.Ü. Kurum Arşivi, MÜM. 61/2.

İ.T.Ü. Kurum Arşivi, MÜM. 78/22.